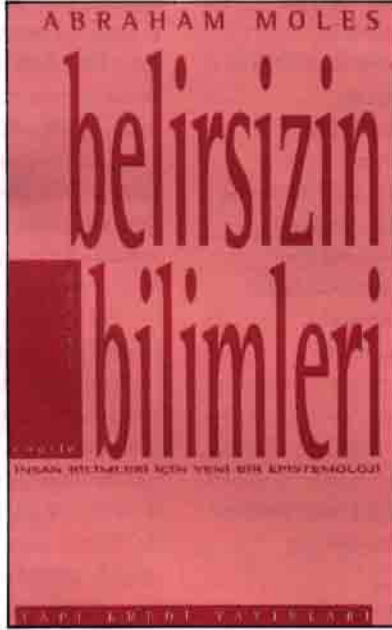

Belirsizin Bilimleri

İnsan Bilimleri İçin
Yeni Bir Epistemoloji

Abraham Moles,
Çeviri Nuri Bilgin
Yapı Kredi Yayınları,
283 Sayfa

YAŞAMAK, belirsiz şeylerle yüzyüze gelmek demektir. Dünya tanımlanmış değişkenler arasında güçlü bir korelasyon biçiminde ifade edilen kesin, aşkın ve karşı çıkılmaz bir hakikati keşfetmek üzere

deneycinin çeşitli olguları keyfine göre soyutladığı, artıttığı ve denetlediği bir laboratuvar değildir. Biz, hava sıcaklığından söz ederken, aslında refahımızı; adaletten söz ederken aslında kendi çıkarlarımızı; iyilikten ve kötülükten söz ederken aslında yatırımlarımızı düşünürüz, diyor Abraham Moles için, bilim tamamlanmış bir sonuç olmaktan önce bir süreçtir; doğru düşünmeye sürekli yeniden başlama yönünde zahmetli bir çabadır. Yazar, "bilim" sözcüğünün insan zihnine sunulan düzenli biçimlerin bilgisi anlamına geldiğini ve dolayısıyla kesin oldukları için üzerinde uzlaşılmış bilimlerle sınırlandırılmaya çalışıldığını savunuyor. Düşünce tarihinin belirli bir döneminde, o zamanki bilimsel araçlarla hakim olunması güç ve belirsiz çok sayıda olguyu bir yana bırakmak o dönemin şartları göz önüne alındığında yararlı olmuştur. Söz konusu dönemde çalışmaların doğa bilimleri üzerinde odaklaşmasının önemli bir nedeni bu bilimlerin konusunun, en azından mikrofiziğin doğuşuna kadar, insana daha az bağımlı oluşu ve bu sebeple de bu alanda çalışmaların daha kolay ve daha verimli oluşudur.

Sorbonne'da fizik, felsefe, psikoloji ve iletişim alanlarında sun-

duğu tezlerle fizik ve edebiyat doktoru ünvanı alan Abraham Moles otuzun üzerinde kitap ve üçyüzzelli kadar makale yazmıştır. Mayıs 1992'de ölen Moles ile Elisabeth Rohmer'in işbirliğiyle hazırlanan bu kitapta, esas olarak şu fikir savunuluyor: "Kesin(?) bilimlerin yanı sıra, kesin olmayanın, belirsizin muğlak olanın, zayıf korelasyonların bilimleri vardır. Ve bunlar bizi günlük yaşamımızda yüzyüze gelme, karşılaşma zorunda olduğumuz şekilde gerçeğin bilgisine doğa bilimlerinden daha çok yaklaştırmaktadır; bu alanda bir epistemoloji (hakikate ulaşmak için kurallar), bir metroloji (belirsizin ölçme teknikleri ve bilimleri) ve bir metodoloji (insanın belirsiz şeyler üstünde etkili olmasını sağlayacak yöntemlerin bilgisi) oluşturmak zorundayız."

Kesinlik, ölçme veya kavramsallaştırma kapasitemiz yetersiz olduğunda, bir bilinç tembelliği içinde bu olgulara sırt çevrilmemesi ve umutsuzluğa kapılmak yerine daha fazla çalışılması gereğinden söz eden kitap, bilim hakkında kalıplaşmış önyargılarımızı sorgulamaktadır. Yazarlar, doğa bilimleri ve sosyal bilimlerden alınmış zengin örneklerden hareketle kesin olmayan, belirsiz, muğlak olguların in-

celenmesine uygun bir yöntem bilim geliştirmektedirler. Kitap yarıdan sosyal bilimler alanında çalışanlar için somut bir çalışma aracı, diğer yarıdan bilimsel bilginin sınırları ve statüsü konusunda yeni ve kışkırtıcı bir epistemoloji denemesi niteliği taşımaktadır.

ma ve incelemeler sürdükçe bu konuda yeni tezler ortaya atılması kaçınılmazdır. Tanınmış fizikçi ve başarılı popüler bilim yazarı George Gamow'un bize güneşi anlattığı bu kitabı yazmasından bu yana da yeni gelişmeler kuşkusuz olmuştur. Ancak bu gelişmeleri kapsamı

Güneş Diye Bir Yıldız

George Gamow
Çeviri
Gülen Aktaş,
Say Yayınları,
222 sayfa.

İLKÇAĞLARDA insanlar için güneş gündüzleri onlara ışık ve ısı veren, geceleri ise doğudan batıya uzanan gizemli geçitlerde yaptığı yolculuk boyunca kendilerini terkeden en güçlü ve yardımsever tanrıydı. Güneş tanrısına her uygarlıkta farklı isimler verilmişti. Güneşin insanlar için önemi binlerce yıldır hep aynı kalmıştır. Bu önemli yıldızın gücünü ilk olarak dini teorilerin dışına çıkararak açıklamaya çalışanların çabaları bugün ulaşılan bilgi düzeyinin ilk basamakları olmuştur. M.Ö. 433'de Anaksagoras güneşin yeryüzünün sadece 6400 km üstünde havada yüzen, yaklaşık Peloponez yarımadası büyüklüğünde bir ateş topu olduğu tezini ileri sürmüştü. Bu tezini matematiksel olarak ta açıklayan Anaksagoras'ın temel önermesi dünyanın düz olduğu varsayımına dayandığından yanlıştı.

Güneşle ilgili bilgiler o günlerden bu yana çürütülen tezlerin ileri sürülmesi ve yerlerine yenilerinin önerilmesi gibi uzun bir süreç sonunda biriktirilmiştir. Dünyamızın enerji kaynağı, bütün canlıların yaşamlarını borçlu oldukları bir yıldız olan güneş üzerine yapılan araştır-

dışında bırakması kitabın bilimsel değerini etkilemiyor. Güneşin yapısını ele alırken atomları, ışığı, x-ışınlarını, ultraviyole ve radyo dalgalarını, kuantum teorisini, atom çekirdeklerini, nükleer reaksiyonları, çağdaş fiziğin pek çok önemli araştırma konusunu kitabı okurken öğreniyoruz.

Yıldızların nasıl oluştuğunu değiştirdiğini ve başka yıldızlara dönüştüğünü de bize anlatan yazar konuyla ilgili güzel şiirlere de yer vermiş:

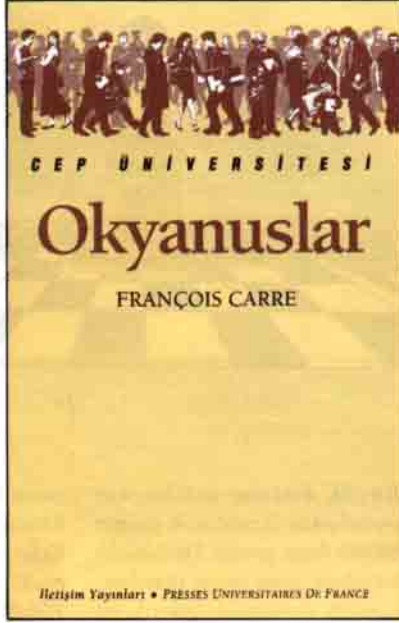
*Kaynağı alev dalgaları orada,
arayan, ama hiçbir saman bir kırı bulamayan;
söner akkor rüzgarlar orada
çok eski çağlarda olduğu gibi, ama çok;
taşlar su gibi kaynar orada; ve yağar
krizlim yağmurları herşeyin üstüne sonsuza dek.*

Kitabın sonunda da Puşkin'in öğrenciyken yazdığı şu dizeleri okuyoruz:

*Göklerin kutsal kralı bir sabah doğmuş batıdan
İnsanlar kederlenmişler,
"Ne yapacağız?" demişler
"Yatağa mı girelim, kalkalım mı yataktan?"*

Okyanuslar,

François Carre,
Çeviri
Salih Yüksel
İletişim Yayınları
Cep Üniversitesi,
128 sayfa.

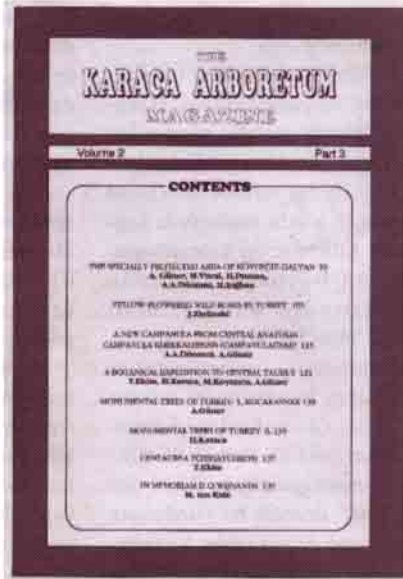
OKYANUSLAR İletişim Yayınları'nın Fransız "Que Sais-je?" (Ne Biliyorum?) adlı dizisinden dilimize aktardığı cep kitaplarının yüzünbeşincisi. Bu kitapçık, okyanus biliminin herbiri

özerk bilimler haline gelmiş kollara birkaç sayfayla da olsa değinerek okyanusları öğrenmek isteyen okurların talebini karşılamayı amaçlıyor. Yeryüzünün üçte ikisini kaplayan okyanusları inceleyen okyanus biliminin ve yöntemlerinin tarihsel evrimini de kapsayan kitap esas olarak dünya okyanusunun fizik betimlemesi ve bu okyanusun kaynaklarının sunumunu içeriyor. Okyanus kaynaklarının işletilmesi gibi önemli bir konuya da yer veren kitap, gelecek yüzyılların enerji ve cevher kaynağı olarak görülen okyanusu merak edenler için güzel bir özetleme yapıyor. Yer yer harita ve çizimlerle de açıklanan konu hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler için, kitabın sonunda bir de bibliyografya eklenmiş.

Türkiye doğal bitkilerinin korunması için yapılacak çalışmaların ve bunların akılcı kullanım yollarının destekçisi olma amacını güden derginin gerçekten de bu amacına uygun bir yayın politikası gütmektedir. Bilimsel ve popüler nitelikli makalelere yer veren dergide, amatör yazarların yazıları da yayınlanmaktadır. Yayın dili İngilizce ve Türkçe olan dergide Türkçe makalelerin kısa bir İngilizce özetine de yer verilmektedir. Konuyla amatörcü ilgilenen meraklılara olduğu kadar, uzmanlara da seslenen dergideki makaleler Türkiye'deki doğal hayatın korunmasından kendini sorumlu tutan herkesi aydınlatacak nitelikte. Bu derginin yıllık abone ücreti 100 000 TL, öğrenciler için ise bu fiyat 50 000 TL.

The Karaca Arboretum Magazine

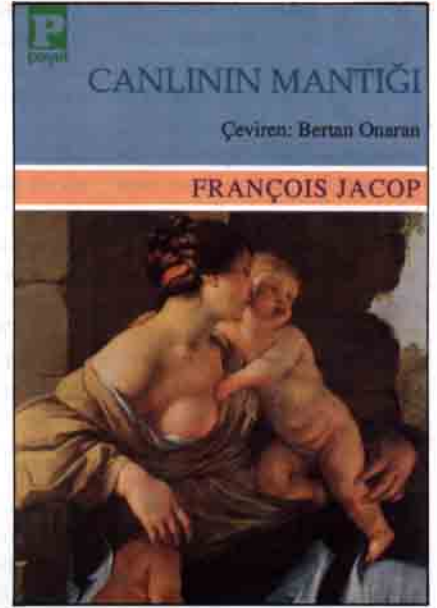
THE Karaca Arboretum Magazine, Karaca Arboretumu (Samanlı Köy, Yalova 81887 Türkiye) adına yılda iki kez yayınlanmaktadır. Derginin ilgi alanına giren başlıca konular dendroloji, botanik ve peyzajdır.

Postalamanın dahil olduğu abone ücretini Karaca Holding A.Ş.'nin ya Türkiye İş Bankası Yenicami Şubesi nezdindeki (1000) 1248078 no.lu, ya da T.C. Ziraat Bankası Topkapı-Sanayi Şubesi nezdindeki 30421-480363-2 numaralı hesaba havale ettikten sonra, havale dekontunun fotokopisi ve adresinizi editöre göndermek abone olmak için yeterli. Tüm yazışmalar için Dr. Adil Güner, The Karaca Arboretum Magazine, P.K. 1130, 04046 Ulus, Ankara adresine yazmaları gerekiyor.

Canlının Mantığı

François Jacob
Çeviri
Bertan Onaran,
Payel Yayınları,
333 Sayfa.

FRANSIZ hekim ve dirimlimcisi François Jacob, bedendeki iletileri kuran asit olan RNA'nın varlığını kanıtlayan ve 1965'de Fizyoloji ve Hekimlik dalında Nobel Ödülü'nü kazanan bir bilim adamıdır. 1977'de Fransız Bilimler Akademisi'ne kabul edilen Jacob'un, "Canlının Mantığı" isimli kitabını Bertan Onaran güzel Türkçesiyle dilimize kazandırmış. Bu kitap aynı zamanda bu önemli bilim adamının Türkçe'ye çevrilen ilk kitabı olduğu için, yazarı Türk okuruna tanıtmaya işlevini de üstlenen önemli bir kitap.

Kitabın girişinde Diderot'un D'Alembert'le söyleşisindeki şu sözlerle yer verilmiş, "Görüyor musunuz şu yumurtayı? Yeryüzündeki bütün tanrıbilim okulları ve tapınaklar bununla yıkılır." Bilim alanında inançlara ve önyargılara asla yer olmadığını bunca güzel özetleyen bu söz, kitabın yazarının hem çıkış hem varış noktası olmuş!.. İnsanlığın, henüz çok erken çağlardan başlayarak kuşaklar boyunca biçimlerin süre gittiğini kavrayışının ve bu gerçeği kendi çıkarına kullanımın öyküsü daha yeni yeni yazılmaya başlıyor denebilir. Ancak

uzun bir deneyim birikimi süreci sonundadır ki, bitki yetiştirmek ve hayvan beslemek gibi uğraşlardan insanlığın çıkarına kullanılabilircek bir bilgi dağarcığına ulaşılabildi.

"Canlı varlığın, kalıtımın önceden belirlendiği bir izlencenin gerçekleşmesi olduğu gerçeği bizi, bir canlı varlığın yalnızca bir geçiş, şu anda olanla ileride olacak arasında bir aşama olduğu sonucuna ulaştırır" diyen yazar, çağdaş dirimibilimi için canlı varlıkların başlıca özelliğinin geçmiş deneyimleri saklayabilme ve döllerine aktarabilme ye-

teneği olduğunu belirtiyor. Yazar, canlı varlıkta görünen her örgenlenmenin ardında bir başkasının saklı olduğunu ve çözümlemeye açık her yapının ötesinde, sonunda daha üst düzeydeki birinciyi de içine alan ve ona kendi özelliklerini veren yeni bir yapının kendini gösterdiğini belirtiyor. Bu yüzyılın ortalarında çekirdek asidinin oluşturduğu molekülün belirlenmesiyle, her türlü canlı varlığın ortak oluşumu, özellikleri ve kuşaklar boyu sürekliliğini sağlayan molekül belirlenmiştir.

Bilginin doğasında oluşan bu köklü değişimin ve dirimibilimin iki büyük akımının, doğal tarihle işlevbilimin bugün artık kaynaşmış olmasıyla sonuçlanmasının öyküsünü anlatan bu kitap için Michel Foucault, "François Jacob'un kitabı şimdiki dek yazılmış en ilginç dirimibilim tarihidir. Bu tarih, aynı zamanda bizi düşüncemizi yeniden öğrenmeye çağırır" diyor.